

Andraszew Iván

GYEREKBŐL LESZ A ZSIDÓ IS

kilencvenes évek elején döntő változás következett be a magyarországi zsidóság életében. Valószínűbbek lettek a választási lehetőségek. Ugyanakkor azt lehetett hinni, hogy a szocialistának nevezett rendszer leépülése után

olyan politikai helyzet áll elő, amelyikben egy dologtól bizonyosan nem kell tartani: a hivatalos politika rangjára emelt – vagy süllyesztett – antiszemitizmustól. Attól meg aztán végképp nem, hogy szervezett, pláne félkatonai vagy félkatonáskodó csoportok jelenhetnek meg a magyar városok utcáin, amelyek jelvényeikkel, gesztusaikkal, sőt szabadon hirdetett ideológiájukkal – bármilyen fajta- vagy nemzetiségi érdeket, emléket brutális módon sérthetnek. Azt lehetett gondolni, hogy egyrészt a társadalom vérrrel megkínlódott története bizonyos, minimális együttélési tabukat állít föl, másrészt a kormányra vagy a kormányzás közvetlen közelébe jutók az értelmiségi lét olyan szintjén élnek, amelyben már elvárható, hogy a történelmi ismeretek, pláne tapasztalatok mértékletességet és fegyelmet hozzanak.

Tévedtünk. Megint bebizonyosodott, hogy mindig a legrosszabbra kell számítani, fölkészülni.

Ebben a helyzetben a magyar zsidóság, illetve a ma-

gyar zsidó, aki családjáért és leszármazottaiért felelős, három utat választhat.

Úgy vélem – és ezzel számosan nem értenek egyet –, hogy a magyarországi típusú asszimiláció legalább másfél évszázados korszaka lezárult. Kiderült – nemcsak a második világháborúban, hanem most ismét –, hogy az a fajta beolvadás, amelynek népiértés, megbélyegzés vagy legjobb esetben is csak mutogatás lehet a vége, nem járható. Bármelyik pillanatban életveszélyt hozhat. Méltánytalan, méltóságtörő emberi küzdelem: egyrészt megpróbálni beolvadni, eltűnni, másrészt állandó készenlétben várni azt a pillanatot, amikor ezt fölfedezik, mert „történelmileg úgy alakul”, hogy valakik föl akarják fedezni, valami napi politikai cél szolgálatában le akarják leplezni. Hiábavaló a vágy ott, ahol a közeg nem eléggé fogadóképes.

Az asszimilációt tehát valószínűleg csak úgy lehet méltósággal folytatni, ha az új generáció zsidóságát vállalva, ősei kultúrájának, vallásának és történetének ismeretében választhatja ezt az utat. Ez persze nem valóságos asszimiláció, csak részleges, tudatosan korlátozott, teljessé még a mindenféle vallásos és cionista kötődéstől egészen független zsidók között sem valósulhat meg. Tehát már nem is beolvadásról, hanem elvegyülésről lehet szó.

FOTÓ: RÉVÉSZ TAMÁS

FOTÓ: RÉVÉSZ TAMÁS

*Jó a zsidóknak,
mert van hova menni
(És jó a cigányoknak,
mert szépek)*

Minden bizonnyal fölérősödik, máris erősödik az a csoport, amelyik zsidó mivoltát – külsőségeiben, szokásaiban, hitéletében – teljességgel vállalja. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a maradék nemcsak etnikai, fajtai, kulturális kötöttségeiben, hanem vallásában is így vagy úgy zsidó réteg felhagy a rejtőzködéssel, a mainál és a közelműtőhöz képest is sokkal nyilvánvalóbban vállalják sorsukat. A zsidóság magja fölhagy a sodródással. Nem rejtik kalap alá a kipát, vállalva ezzel a legsötétebb erőktől várható megaláztatások bármelyik formáját. Kockázatos ez, de ha maradt még némi méltóságtisztelet egy európai országban, akkor talán nem reménytelen.

A harmadik választási lehetőség: elmenni innen.

Persze mindkét megelőző választási lehetőség magában hordja, hogy egyrészt el lehet innen menni, másrészt van hova.

Mindezek azért jutottak most eszembe, mert a magyarországi zsidó iskolákban vizsgáltam.

Bármelyik döntés, amelyik egy magyar zsidó családban fölmerül és az életstratégia bármelyik mozzanatát magában foglalja, így vagy úgy gyerekek sorsáról dönt. Vélhetően nem a szülő utazik el örökre Izraelbe, hanem a következő generáció, a gyerek. Nem ő vállalja bujkálás nélkül az ortodox hitet, annak minden következményével, hanem a kölyök. Nemcsak ő vállalja ateista, a vallásból és a hagyományokból nem hitet, csak tudást és méltóságot merítő zsidóságot, hanem a gyerek is.

Ez különösen annak fényében lényeges kérdés, hogy a nyolcvanas évek végétől az addig lappangó azonosságtudattal bíró zsidó szülők közül számosan, hirtelen lát-

ványos sorsvállalók lettek. Akiknek évtizedekig eszükbe se jutott volna, hogy mondjuk az Anna Frank Gimnáziumba írassák a gyereket, most az eddigi kötődéses érdeklődésen túl, a gyerek sorsát is saját, új magatartásuk szerint irányítják – zsidó iskolába küldik.

Ha maradnak, választhatnak

Bármelyik életsorsigény számára van választási lehetőség, mégpedig nem is akármilyen. Mindhárom iskola igen sokat ígér. Az egyedül történettel vagy történelemmel bíró Anna Frank Gimnázium szemmel láthatóan megújul, másodvirágzásnak indul, ezt választhatják a neológ hitélethez kötődő családok gyerekei. Az ortodoxia elveit és életformáját vállalók az Amerikai Alapítványi Iskolában neveltetethetik a gyerekeket. Ebben az átmenet, a kezdet zavarai után a gyerekek szerint is egyre magasabb színvonalú az oktatás. Ugyanez mondható el a Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskoláról, amelyikbe azok a családok írathatják már óvodás kortól a gyerekeket, akik nem vagy kevéssé vallásosak ugyan, ám a zsidóság szellemi és történeti háttérét legalább annyira emberépítő tényezőnek tekintik, mint a magyarsághoz, az európaisághoz való kötődést.

Vizsgálódásaim során önkényesen emeltem ki a szü-

FOTÓ: RÉVÉSZ TAMÁS

FOTÓ: RÉVÉSZ TAMÁS

letésre, a kezdeti átmeneti korszakra jellemző gondokat. Meggyőződésem, hogy ezek rövid időn belül eltűnnek. Egyrészt azért, mert a zsidó iskolák egészséges és kívánatos versenyében minden család megtalálja a neki legalkalmasabbat, másrészt az iskolák okkal remélhető teljes fölvirágzása után nyilvánvalóvá válik az a követelményrendszer, amihez a gyerekeknek és a családoknak alkalmazkodniuk kell. Mondjuk öt év múlva már pontosan tudja a szülő, hova adja a gyermekét, és milyen következményekkel számolhat.

Ma úgy néz ki a dolog, hogy ilyen vagy olyan okok miatt az iskolák közötti markáns különbségek ellenére, számos család egyik gyereke az egyik, másik gyereke a másik iskolába jár, sőt az is előfordul, hogy a szülő az egyikben tanít, de a gyereke a másikba jár. Az ilyen jelenségek mögött egyáltalán nem kell valami titkot vagy elvhűtlenséget keresni. Ugyanis előfordulhat, hogy az egyik gyerek azért kerül az Alapítványi Iskola ötödik osztályába, mert a Lauder Javne még csak három osztályt indított – a kicsi már azok valamelyikében tanul. Ugyanígy, ha valakinek az édesanyja nem zsidó, attól még az apja taníthat az Amerikai Alapítvány kötelekében, ám a gyerek az Anna Frankba jár vagy a Lauderba – ahol ráadásul még csak meg se kérdezik, hogy zsidó-e.

Ha választanak, felelősek

Teljesen nyilvánvaló, hogy a gyerekek önazonosulással kapcsolatban föllelhető zavarai leginkább az Amerikai Alapítványi Iskolában és az Anna Frank Gimnáziumban kutathatók, hiszen ez az a két iskola, ahol az alapítványtevők, illetve a fenntartók a pénzükért – egyébként teljes joggal – elvárhatják, hogy intelmeik szerint neveljék és tanítsák a gyerekeket. A zsidó iskolákban föllelhető gondok közül teljesen önkényesen azért választottam e kérdés körülményét, mert meggyőződésem, hogy a hitélet dolgában jelentkező gyerek- és kamaszkori zavarok meghatározó tényezői az ember felnőttkori személyiségének. (Jómagam is átéltem azt, hogy amikor épp nevelhetetlennek találtak, a nagyanyám egyházi iskolába és internátusba adott, noha nem voltam istenhívő. Állandó képmutatásra kényszerültem, mert egyrészt nem kívánhattam meg, hogy saját nézeteimet mások megértéssel kezeljék, másrészt volt annyi tisztelet bennem a többiek hite és szokásai iránt, hogy azokat a legkisebb mértékben sem akartam sérteni. Félő, hogy a mai zsidó kamaszok nem kis része ugyanígy járhat, és talán szerencse és alkat kérdése, hogy ez árt a léleknek, avagy építi azt.)

Az Amerikai Alapítványi Iskola első néhány hónapos

történetében az okozta a legnagyobb gondot, hogy egy valóban amerikai típusú reklám, számos megvalósíthatatlan ígéret – nemzetközi érettségi, teljes ingyenesség, külföldi lehetőségek – után a tanulók, a szülők csalódtak, számos – minden bizonnyal jogos – észrevétel merült föl az oktatás színvonalával kapcsolatban. Kicsérlették az iskola vezetőségét, jórészt a tanári kart is. Az alapítók túligérgettek, a feltételeiket viszont a szülők nem vették komolyan.

Most, úgy tűnik, normalizálódik a helyzet, de ára van ennek. Például – ez talán a legsúlyosabb példa – az egyik szülő odáig jutott, hogy a pedagógia és az emberiség minden alapelvéről megfeledkezve, a közösséghez ragaszkodó gyermekét szabályosan kipofozta az iskolából: ez nekünk túlságosan zsidó fölkiáltással.

Az átmeneti zavarok, a költségek alulszámításából, a túlköltekezésből keletkezett gondok eléggé könnyen magyarázhatók, nem sok szót érdemelnek. Az igazi kérdés az, hogy vajon az alapítók nem méretezték-e túl az iskolát? Van-e Magyarországon akkora ortodox zsidó réteg, amelyik ilyen létszámú, a hitélet minden köteleméhez ragaszkodni tudó és akaró gyereket adhat? Volt idő, nem is olyan régen, amikor az Anna Frank Gimnázium egy-egy évfolyamába hat-nyolc gyerek járt. Amennyiben az ortodox megkötetésekhez ragaszkodik az Alapítványi Iskola, előfordulhat, hogy nem az oktatás színvonala, hanem a kötelek miatt jár majd oda csupán hat-nyolc gyerek évfolyamonként. Hiszen ha csak egyetlen követelményt veszünk, például azt, hogy anyai ágon legyen zsidó származású a gyerek, már kérdéses, hogy a magukat egyébként zsidóknak vallók közül hányan felelnek meg.

De lássuk, mint mondanak a gyerekek. (A nevüket nem írom le, megígértem.)

Gyerek: – Én nem hiszem, hogy arról lenne szó, hogy túlbecsülték az itteni ortodox zsidók számát, hanem megpróbálnak olyan iskolát létrehozni, amivel növelni, erősíteni lehet az ortodox zsidóságot Magyarországon. Hogy ez mennyire sikerül, az később derül majd ki. Egyelőre, mint minden újabban alakuló iskolánál, kezdeti gondok vannak, és még sokáig lesznek is. Talán el lehet azt érni, hogy nem az összes gyerek, aki ide jár ebbe az iskolába, de mondjuk a mostani elsős, másodikos gyerekek jelentős része kicsit vallásosabb, vallásos lesz. Az biztos, hogy az innen kikerülő gyerekek lesz egy alapképzettsége vagy tudása, ami után saját maga dönthet, hogy mit akar az életben csinálni.

– Mennyire tudtok megfelelni az itteni követelményeknek?

Gyerek: – Az ember végül is bárminek megfelel, ha nagyon akar. De ha erőszakolnak valakit, akkor soha nem csinálja szívesen. Csakhogy minden más valláshoz képest a miénk egészen speciális. Más vallásokban elég, ha az ember hetente elmegy a templomba. Kevés olyan szokás van, amit meg kell csinálni. Nem tartani, csinálni. Ha azt mondom, hogy vallásos vagyok, de nem csinállok semmit, akkor engem nem tartanak vallásosnak.

Nem szabad elfelejteni, hogy mi már majdnem föl-

nőttek vagyunk. A kisebbeket sokkal jobban befolyásolják a szülők, az iskola. Ők nem fognak ezért morogni, harcolni.

– Nem értem: otthoni harc alakulhat ki vallásértelmezési alapon?

Gyerek: – Azt nagyon nehéz meghatározni, hogy kit nevezünk ortodoxnak. Van például egy olyan réteg, amelyik elmegy színházba. Egyébként minden más szabályt betart, de ezt nem. Ha megtartunk, már megcsináltunk mindent, amit aznapra kellett, de elmegyünk a színházba hétköznap, attól szerintem nem vagyok kevésbé vallásos. A legtöbb embernek van valami külön szempontja. De támadni nem szabad senkit.

– Miért, annak van kitéve, aki ilyesmiben vét?

Gyerek: – Túl mélyre megyünk. Beleszóltak már abba, hogy milyen a hajviselet, hogyan öltözködjünk, lehet-e ékszert hordani. De sokkal jobban izgat minket az, ami a megalapítás óta állandó vitakérdés: kötelező-e imádkozni vagy nem? Na most kötelezővé tették. Van, aki nem akar részt venni az imán, nem is akar imádkozni, dumál, és zavarja azt, aki tényleg imádkozna. Akit nem érdekel, az beszélget meg leckét ír, olvasgat, és ennek így semmi értelme sincs. Az ilyenekben kialakul az ellenszenv, a dac. Abban versenyeznek, hogy ki tud többször nem feljönni. Ennek csak veszekedés a vége.

– Ha nem mész föl, előfordulhat, hogy kirúgnak?

Gyerek: – Nem, hogy kirúgnak, az erős, de valami következmény lesz. Talán csak lelkizés.

– A magyar tanárok elnézőbbek, mint az izraeliek?

Gyerek: – Nem lehet így mondani, hogy magyar tanári kar... Tavaly még volt megkülönböztetés, de az izraeli tanárokat ez mélységesen sértette. Ebben tulajdonképpen igazuk is van. A tanári kar egységes. Ezen belül a magyar tanárok természetesebben elnézőbbek lennének. De nem dolgozhatnak egymás ellen.

De ez csak egy mozzanata annak, mennyire tudunk megfelelni. Ebben az iskolában is nagyon sok példát lehet mondani. Sokan, akik idejöttek mint teljesen nor-

FOTÓ: RÉVÉSZ TAMÁS

mális gyerekek, tudták magukról, hogy zsidók. Minimális szinten tartották a vallás alapjait, s utána főleg az iskola, a nagy vallási nyomás hatására hirtelen nagyon vallásossá váltak. De ez nagyon rövid ideig tartott. Ez ellenszenvet váltott ki az osztálytársakban. Hogy akkor most ő lett a kedvenc. Aztán kiderül: csak percekig vagy hetekig tartott nála ez az egész. Pár napja találkoztam egyikükkel, hadd ne jellemezzem most. Sokkal rosszabb. Iszik, dohányzik, ocsmányul öltözködik.

A megfelelés titka abban áll, hogy az ortodox életformára születni kell.

- De a szülő nyilván úgy érzi, hogy a gyerek erre született.

Gyerek: - A szülők bármennyire jóhiszeműek, nem mindig tudják, mit vállalnak.

Például a gyerek egyszer csak azt mondja, hogy szombaton nem akar utazni, de mondjuk, a városon kívül laknak. Ahhoz, hogy szombaton itt a városban imádkozhasson, az kell, hogy valamelyik barátjánál, barátnőjénél bent alhasson. Tehát nincs otthon szombaton. Tehát a vallásosság bizonyos szintjén, azoknál a családoknál, amelyekben évtizedek óta nem erre rendezkedtek be, a gyerek akadályba ütközik. Legelemibb dolog: a második hét után már úgy megy haza, hogy ő kósért szeretne otthon is enni. Eddig minden héten disznóhúst ettek, mert az volt. Az anyának, akinek kis-millió dolga van, most ki kell kóserolni, így főzni, úgy főzni, külön a gyerekeknek...

Végül is mindent meg lehet oldani, lehet kóser módra főzni, de egyrészt nehéz beszerezni az alapanyagot, másrészt drága, körülményes, ez igen hamar leépíti idegileg a családot.

- Tehát a saját szülővel is szembekerül azzal, hogy az nem eléggé zsidó.

Gyerek: - Persze. Hogy nem lehet tévét nézni, nem lehet semmihez nyúlni... Igen, egy konfliktus alakul ki az iskola szelleme és az otthoni szellem között. A dolog egészen odáig fajulhat, hogy a gyerek nem vagy nem szívesen megy haza.

- De a szülő megteheti, hogy erre kiveszi a gyereket.

Gyerek: - Igen ám, de akkor a gyerek meg ellenkezik, hogy ő ebbe az iskolába akar járni, és így soha nem lesz vége.

- Az az érdekes, hogy a szülő hozta ide a gyereket. Nem tudták, mit vállalnak?

Gyerek: - Nem így indult az iskola. Vagy nem tudták, vagy szántszándékkal félreértelmezték azt, hogy mekkora az ortodox réteg itt Magyarországon. Mert ők itt teljesen máshogy hirdették meg. Mondták, hogy az iskola hagyományörző lesz, lesz egy kis vallásos beszélgetés délután, és erre nagyon sok gyereknek igénye van. Ez nem ugyanaz, mint a szigorú ortodoxia.

A kötelezettségek betartása ebben az országban egyszerűen akadályokba ütközik, nincsenek meg a feltételek. És ezt nagyon sokan mondták, és én nem értettem egyet velük: aki nagyon akarja, be tudja tartani. De szerintem nem tudja betartani. És akkor még a gyerekek egymás közötti kapcsolatairól nem is beszéltünk. Hosszú távon szét-

esik az egész élet. Például a szombat miatt, föl kell adni a barátaival az összes programot, az összes különórát, nem lehet ide elmenni, oda elmenni. Erre, szerintem, születni kell. Ezt nem tudja, aki nem születik bele. Ez nem Amerika, ahol bármelyik sarkon vehetsz kóser ételt.

Gyerek: - Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a számos konfliktus mellett az iskola hangulata sokkal jobb, mint azokban az iskolákban, ahova én jártam eddig. És az sem mindegy, ha már a gyerek bent van 7-8-9 órát, azt milyen légkörben tölti. Talán sokat mond: én itt név szerint ismerek egy csomó általános iskolás gyereket is, miközben a többi iskolára az volt a jellemző, hogy a szomszéd osztályt se ismertük. Itt jó a légkör, a tanárok hozzáállása. Ez egy közösség. Szeretjük.

Hogy ki mit értett, mit értelmezett félre, az most már mindegy. Vélhetően nemcsak az alapítók ígértek rosszul, hanem a szülők is számos előny reményében hajlamosak voltak a félrehallásra. Mindezt csak azért rögzítetem, mert amit a gyerekek elmondtak, abban az eljövendő zsidó sorsvállalásnak alapkérdéseit is megfogalmazták. Ugyanis más kérdés így vagy úgy megfelelni a környezetnek, és megint más önmagunknak, a saját értékrendünknek. Különösen egy olyan országban, ahol az asszimilációra (elvegyülésre) sincsenek meg a megfelelő körülmények, hát még az ortodox típusú életformára.

Természetesen a dolog megoldódik, mihelyt kialakul a megfelelő üzlethálózat, a szolgáltatások és a szolgáltatók megszerveződnek egy olyan környezetben, amelyben a történelem éppen az ezt igénylő réteg maradékára mérte a legeslegsúlyosabb csapást. Hogy ez mibe kerül majd, ki fizeti a számlát, meddig fejlődhet, vagyis újra-éleszthető-e a ma már csak szórványnak tekinthető magyarországi ortodox zsidóság, az nagyrészt az Alapítványi Iskolától függ. Tud-e itt újra közösséget teremteni? Nagy érték lenne itt Európa közepén - vagy gyepevidékén.

Ha felelősek, jót akarnak

De nehogy azt gondolja valaki, hogy például az Anna Frank Gimnázium tanulóiban nem merülnek föl ugyanilyen kérdések.

Gyerek: - A mi szüleink a második világháború után születtek. A szörnyűségek következtében ők és a nagyszüleink arra törekedtek, hogy eltitkolják zsidóságukat. Most rajtunk próbálják kompenzálni ezt. Sokan csak majdnem fölött korukban tudták meg, hogy zsidók, még az ünnepeket se tartották, nemhogy a vallást... Most minket küldenek zsidó iskolába, hogy megtanuljunk a szokásokat, ismerjük meg a vallást. Jó szándék van ebben. Azt akarják, hogy amit ők nem kaptak meg, abból jusson nekünk.

Gyerek: - Gyakori az, hogy a gyerek úgy tizenkét-tizenhárom éves korában tudja meg, honnan származik, majd mindjárt azzal is meg kell barátkoznia, hogy zsidó iskolába kerül. A magyarázat: megváltozott a világ, ma már nem kell félni annak a következményeitől, ha ebbe az iskolába jársz...

- Ennek azért jó mércéje, hogy a hozzátok hasonló korúak között mennyire lehet vállalni, hogy zsidó iskolába jártok.

Gyerek: - Erre azért nehéz válaszolni, mert alig van közöttünk olyan gyerek, akinek zsidókon kívül más barátai is vannak. Ugye hét végén, pénteken mindenki ide jön szemináriumba, McDonald's-ba, biliárdozni, szórakozni... együtt.

Gyerek: - Elég nagy a zsidó élet. Vannak bálók... nemcsak a saját iskolámból ismerhetek meg gyerekeket, hanem a másik két zsidó iskolából is.

- Egészséges ez?

Gyerek: - Nem egészséges. De az emberben benne van a félelem.

Gyerek: - Társaságban elhúzzák a szájukat, ha megmondom, hova járok.

- Jó, de előbb-utóbb kikerültök innen.

Gyerek: - Akkor majd magunkra leszünk utalva: elvállaljuk ezt a zsidóságot vagy nem. Vagy vállalom, vagy visszatérek oda, ahonnan tizenkét éves koromban, amikor megtudtam, elindultam.

- És hogy tudtok megfelelni a mai, itteni, nyilván nem túl szigorú elvárásoknak?

Gyerek: - Én olyan családban élek, amelyik zsidónak vallja magát. Ez nem jelentette azt, hogy mindent betartunk, de azért egy évben kétszer elmentünk a templomba, újévkor mindig, pészahkor is. Amikor ide jöttem, azt gondoltam, oké, ez egy zsidó iskola, hébert, vallástörténetet tanulunk... De sokan kifogásoljuk, hogy péntekenként templomba kell járni.

- Retorzio van?

Gyerek: - Igazolatlan óra. Ez nem jó így.

Gyerek: - Talán a nagyszüleink még vallásosak voltak. A szüleink ezt elvesztették. A mi generációnk már semmiképpen sem vallásos - elenyésző kivételektől eltekintve. Én öt családnál többet nem tudok mutatni, olyan igazán vallásosakat, akik feketében járnak... Azt hiszem, a zsidóság és a vallásosság Magyarországon valahogy szétvált.

Gyerek: - Vannak furcsa jelenségek mostanában. Például valaki hirtelen nagyon vallásos lesz. Pedig nem is olyan családból való. Szinte kitör belőle. Az egyik ismerősöm például egy szarvasi táborozás után lett szinte fanatikus. Éjjel-nappal kapedlit hordott, sőt tizenhá-

FOTÓ RÉVÉSZ TAMÁS

FOTÓ: RÉVÉSZ TAMÁS

rom éves korában körülmetéltette magát... Teljesen begőzölt. Minden reggel járt a templomba, mielőtt iskolába ment. A szüleit állandóan ostorozta, mert nem találta megfelelőnek az életmódjukat. Ez három hónapig tartott nála. Aztán mintha elvágták volna.

Gyerek: - Ez pontosan ugyanaz a jelenség, mint ami az együttesek iránt rajongó gyerekekben játszódik le. Ez vallási csápolás.

- És féltő, hogy aztán a vallás ellen fordul.

Gyerek: - Pontosan, ahogy az együttesek ellen fordulnak, ha már valami új zene tetszik. Teljességgel divatkérdés.

Ha elmennek, valaki szegényebb lesz

Bárhogy alakul is a történelem, bárhová vetemedik a napi politika, vagyunk, nagyon sokan vannak ebben az országban, akik úgy vélik, hogy a zsidóság elvándorlása, Magyarországról való eltűnése súlyos kulturális csapás lenne. Lehet, hogy Izrael nyerne egy kicsit, de Magyarország túlságosan sokat veszítene. A többgyökerű népcsoportok nélkül olyan lenne ez az ország, mint egy lakótelep. Lakható is, összkomfortos is, de minnek.

Miközben képtelenség, hogy a zsidó iskolákban ne merüljön föl az alijázás mint téma, mint lehetőség, mint végső és sajnos elképzelhető esetre utolsó menedék, minden iskolában tudják, hol a határ. Ugyanis teljességgel abszurd olyan iskolákat létrehozni, amelyek nyilvánvalóan elsődleges célja, hogy új létre hozzák a magyar zsidó közösséget, másrészt viszont megfosztják magukat azok leendő polgáraitól. Aki elmegy, aki a kölykök közül lélekben máris elment, annak már nem ebben az országban lesz tartása.

Mindazonáltal nem lebecsülendő az Izraelből érkező tanárok hatása. Akarva-akaratlanul, talán éppen honvágyuk keltette rajongásukkal, olyan vágyakat kelthetnek a gyerekekben, amelyek ellen senkinek semmi kifogása nem lehetne, ha fölnöttekről lenne szó. De ők gyerekek. Előfordult az utóbbi években, hogy éppen ezért küldtek el Izraelből érkező tanárokat az egyik iskolából. Az persze más kérdés, hogy izraeli tanárok nélkül elképzelhetetlen például a héber nyelv oktatása, hiszen

Magyarországon ezt a nyelvet gyerekeknek egészen eddig az évtizedig nem volt szabad oktatni.

Megint másképp kell megítélni a dolgot, ha az elutasítás iránti vágy a családból (is) ered.

Gyerek: – Miért maradjak itt, mondjuk én, egy tizenhat éves gyerek, ha úgy érzem, a jövőmet ott is meg tudom teremteni?

Gyerek: – Mert ez a hazád.

– Mert az én jövőmet nem tudod ott megteremteni.

Gyerek: – Jó, de ott a parlament előtt nem fogok fasiszta jelvényeket látni, árpádsávos karszalagokat se... Ha egyszerű ember módjára gondolkodom, márpedig itt egyszerű zsidók élnek, akkor erre jut az ember. Azt gondolom, nem érdekel, hogy talán szegényebb lesz ez az ország... mert egyszerűen kilöknék, kilökhettek innen. Szerencsére engem még nem értek ilyen támadások, de érhetnek.

– Sajnos támadhatatlan az igazad, de sajnós nekem is igazam van. És sajnálni fogom, ha elmész.

Gyerek: – Nagyon érdekes dologra jöttem rá a múlt héten. Mondtam is az anyukámnak. Még sose gondoltam arra, hogy a gyerekem először magyarul fog megszólalni. Tényleg komolyan gondolom, hogy tizennyolc éves korom után elmegyek. És közben félek is itthagyni...

– Anyád mit szól ehhez?

Gyerek: – Azt hiszem, segíteni fog ebben... Apukám is azt mondta, ha én ott jobban érezném magam... Talán ő is. De az ember negyvenöt éves fejjel már nem mer belevágni. Pedig, ha valaki tényleg nem szeret itt élni, az az apukám.

Az is megfigyelhető, hogy az Izraelben már turistaként vagy rokonlátogatáson járt gyerekek egy része éppen az ott tapasztaltak miatt döntött úgy, hogy itthon marad. „Szép volt, jó, gyönyörű minden, de nekem ez a hazám.”

Ha Gandhira hallgatsz, hogy megtisztulj, neveld föl a más gyereket az ő hite szerint

A Lauder Javne iskolában ilyen kérdések úgyszólván föl se merülhetnek. Már csak azért sem, mert semmiféle vallási kötöttség nincs. Ha csak annak nem mondható, hogy már óvodás kortól kezdve megtartják az ünnepeket. Bár ennek sokkal inkább ismeretterjesztő, hagyományörző szerepe van. Ez az iskola olyannyira szabadelvű, hogy még azt se kérdezik meg a jelentkező

gyerekektől, hogy zsidók-e. Sőt kifejezetten kívánatosnak tartják, hogy keresztény családok gyermekei is legyenek tanulóik között. Azt gondolják, és minden bizonnyal igazuk van, hogy méltányolni kell, ha egy nem zsidó család annyira tiszteli a zsidó kultúrát, hogy azt a gyereke számára jó alapnak tartja. Másrészt úgy vélik, hogy ezek a gyerekek lesznek azok, akik leginkább kiállnak majd minden faji, vallási, etnikai előítélet, így az antiszemitizmus ellen is. Akár arab gyerekeket is fogadnának, nem is beszélve a cigányokról.

Persze ez kelt némi felháborodást bizonyos zsidó körökben, mondván, hogy a zsidó iskolákban tapasztalható többszörös túljelentkezést figyelembe véve, hogyan engedhető meg, hogy egyetlen zsidó gyereket is elutasítsanak, miközben nem zsidók helyet kapnak. Ám az iskola vezetői ragaszkodnak ahhoz az elvhez, hogy a származásra még csak rákérdezni se szabad.

Ennek következményeit aztán vállalni kell. Az iskola így kevés támogatóra számíthat, hiszen a különféle felekezeti alapítványok, gazdag és vallásos külföldi zsidók miért támogatnának efféle szemléletet?

A magyarországi zsidó iskolákban föllelhető jelenségek közül önkényesen emeltem ki néhányat. Nem is igazán felszíni jelenségek ezek, hanem lappangók. Összeszedhettem volna mindenféle adatokat, lejegyezhettem volna azokat az igen tanulságos, őszinte beszélgetéseket, amelyekkel az iskolák vezetői tisztelték meg. Vázhattam volna a múltat (persze inkább csak az Anna Frank Gimnáziumét), összehasonlíthattam volna a tanterveket, a szociális ellátást, hol, mi, mennyibe kerül, írhattam volna arról, milyen jó volt az a linzer, amit a lauderi óvodások sütöttek, mennyire rémisztő, hogy hol fegyveres őrrel, hol börtönre is emlékeztető rácsokkal találkozik az ember. És mindenképpen arról, hogy milyen szépek ezek a gyerekek. És milyen jól érzik magukat ezekben az iskolákban.

De úgy gondolom, megint egy átmeneti korszakban vagyunk, ezek az iskolák most csíráztak ki, természetes tehát, hogy kísérleteznek, a vezetőik is tanulnak, hogy még néhány évig anyagi és egyéb természetű gondjaik lesznek. Abban reménykedem – miközben zsidó barátaim közül számosan összepakolták már a legszükségesebb úticsomagjaikat, maguknál tartják megtakarított valutájukat és útlevelüket, keresztény barátaim közül némelyek teljesen véletlenül ráakadtak nagyapáik nagyapáinak keresztleveleire –, hogy úgy kétezerben mindarra, amiről itt említést tettem, emlékezni fogunk, de emlékeinket nem rémisztésre, hanem intésre használjuk. Voltak, megint voltak itt olyan nyomorult idők...

AZ EGYÜTTÉLÉSÉRT EGYESÜLET

ZSIDÓK MAGYARORSZÁGON

címmel történeti-néprajzi kiállítást rendezett, az 1867-es emancipációs törvény 125. évfordulójára

A kiállítás helye: Budapest XI. ker., Bocskai u. 37. (TIT Természettudományi Stúdió,
a volt Szent Imre Városi Zsinagóga)

A kiállítás ideje: 1992. december 15.–1993. február 1.

FOTÓK. RITTER DORON (AZ ANNA FRANK GIMNÁZIUM IV. OSZTÁLYOS TANULÓJA)

